

Werk met woorde

Samestellings, basisse en voegsels

Die **basisvorm** is die kleinste, betekenisdraende deel van 'n woord, bv. **lag**. Ons voeg dikwels **voorvoegsels** ('n letter of letters wat vooraan 'n basis of stam gevoeg word, bv. **gelag**) en **agtervoegsels** ('n letter of letters wat agteraan 'n woord gevoeg word, bv. **laggend**) by **basisse** (stamme) om die funksie daarvan te verander, en om nuwe woorde te vorm. Soms word die stam effens verander. Sulke woorde noem ons **afleidings**.

Kyk byvoorbeeld na die basisvorm (stam) **groot**. As ons 'n voorvoegsel by die basis voeg, word dit **vergroot**, en het dit 'n nuwe betekenis, naamlik **oordryf** (*exaggerate*). As ons 'n agtervoegsel by die basis voeg, word dit **grootliks**, en het dit 'n nuwe betekenis, naamlik **veral** (*especially*). As ons 'n voor- en agtervoegsel by die basis voeg, word dit **begroting**, en het dit 'n nuwe betekenis (*budget*).

Leer hierdie belangrike voorvoegsels:

Voorvoegsel	Betekenis	Voorbeeld
on-	nie	onmoontlik
wan-	sleg	wanorde

Wenke

As ons **be-**, **ge-**, **her-**, **er-**, **ont-**, **ver-** en **mis-** as voorvoegsels gebruik, maak ons meestal werkwoorde, bv. **bespring**, **gelag**, **herken**, **erken**, **onteien**, **verleer** en **mishandel**.

Leer hierdie belangrike agtervoegsels:

Agtervoegsel	Betekenis	Voorbeeld
-aar	'n persoon	gyselaar
-aard	soort mens	lui aard
-dom	groot groep	rykdom
-aris	werker	sekretaris
-asie	toestand	persentasie
-er	persoon	skrywer
-erig	manier	kortereg
-ery	doen iets	spelery
-heid	eienskap	moeilikheid
-loos	sonder	foutloos

Ken die woorde

ervaar – experience
gesels – chat
herken – recognise
mishandel – abuse
ontvang – receive
sleg – bad
verstaan – understand

1. Maak jou eie nuwe woorde (afleidings) deur die volgende agtervoegsels te gebruik. Kyk na die illustrasies om jou te help.

a) _____-aar

b) _____-dom

c) _____-er

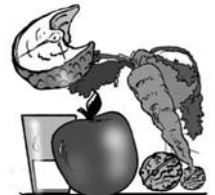
d) _____-erig

e) _____-ery

f) _____-heid

Samestellings, basisse en voegsels

Agtervoegsels word dikwels gebruik om **meervoude** en **verkleinwoorde** te vorm. Daar is veral agt maniere om meervoude te vorm, en ses maniere om verkleinwoorde te vorm.

2. Lees die reëls oor meervoude en skryf nog voorbeelde neer.

Reël	Voorbeelde
-s: Gewoonlik by woorde met meer as een lettergreep en wat op r eindig.	verwarmers, lammers, _____ , _____, _____
-’s: By woorde wat op i, o en u , asook ’n beklemtoonde a eindig.	pa’s, foto’s, _____ , _____, _____
-e: By woorde wat met ’n diftong of met g eindig (bv. dag – dae).	neuse, vlae, _____ , _____, _____
-ens: By woorde wat op ’n vokaal eindig.	hawens, nooiens, _____ , _____, _____
-ers: Hierdie vorm kan ’n uitsondering genoem word omdat daar slegs ’n paar woorde is wat op hierdie manier die meervoudsvorm kry.	kinders, _____ , _____, _____
-ere: By woorde met ’n diftong wat op d eindig.	liedere, goedere, _____ , _____, _____
-goed: By woorde wat met ding eindig (bv. eetding – eetgoed).	speelgoed, _____ , _____, _____
-te: By woorde wat op g en s eindig.	ligte, vuiste, _____ , _____, _____

Ken die woorde

dorpie – *little town*
hawens – *harbours*
lemmetjie – *little blade*
liedere – *songs*
stralers – *jets*
verwarmers – *heaters*
vlae – *flags*
vragte – *loads*
woninkie – *small place to live in*

3. Lees die reëls oor verkleinwoorde en skryf nog voorbeelde neer.

Reël	Voorbeelde
-tjie: By woorde met ’n diftong wat op ’n klinker eindig.	tuintjie, _____ , _____
-jie: By woorde wat op d eindig.	windjie, _____ , _____
-ie: By woorde wat op ’n dubbelklinker eindig.	dorpie, _____ , _____
-ie + verdubbeling van laaste klank: By woorde met ’n kort klank wat op s, k, p, g, f eindig	tassie, _____ , _____ _____, _____
-etjie: By woorde met ’n kort klank.	slangetjie, _____ , _____
-pie: By woorde wat op ’n m eindig.	stroompie, _____ , _____
-kie: By woorde wat op ’n ng eindig.	woninkie, _____ , _____